

9 Povídání o průnikových grafech

Od této lekce teorie grafů se zlehka zaměříme na několik vybraných partií teorie grafů blízkých autorovu srdci. . .

Naším prvním výběrem jsou *průnikové grafy*, což jsou grafy, jejichž vrcholy jsou jisté množiny a hrany spojují pronikající se dvojice. Naši hlavní motivací studia těchto grafů je jejich geometrická názornost a aplikovatelnost v reálných situacích.

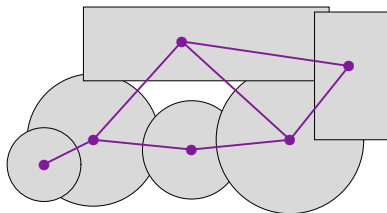

Stručný přehled lekce

- Co jsou průnikové grafy, příklad intervalových grafů.
- Chordální grafy a jejich vlastnosti.
- Některé další často studované třídy průnikových grafů.
- Reprezentace grafů křivkami a úsečkami.

9.1 Průnikové a intervalové grafy

Definice 9.1. Průnikovým grafem množinového systému $\mathcal{M}$ nazveme graf $I_{\mathcal{M}}$ na vrch. $V = \mathcal{M}$ s množinou hran $E = \{\{A, B\} \subset \mathcal{M} : A \cap B \neq \emptyset\}$.

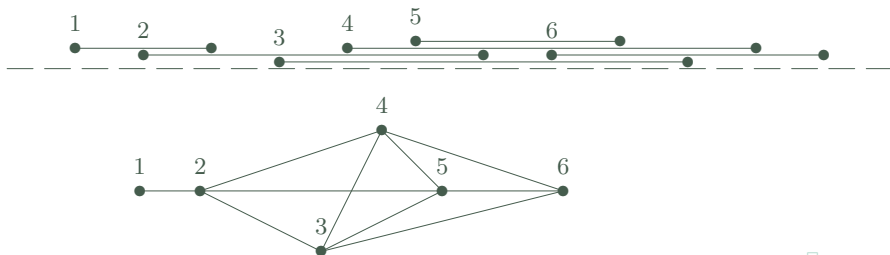
Poznamenáváme také, že nejčastěji studované typy průnikových grafů mají „geometrickou povahu“, tj. jejich množiny jsou definovány jako geometrické objekty. $\square$

Fakt: Třídy průnikových grafů jsou vždy uzavřené na indukované podgrafy. $\square$

Tvrzení 9.2. Každý jednoduchý graf je isomorfní průnikovému grafu nějakého vhodného systému množin.

Intervalové grafy

Z celého spektra možných typů průnikových grafů se blíže podíváme na průnikové grafy intervalů na přímce – *intervalové grafy* (zkratka *INT*).

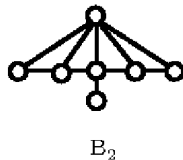
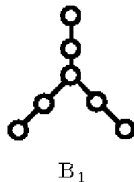
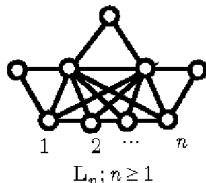
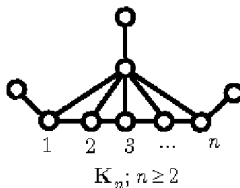
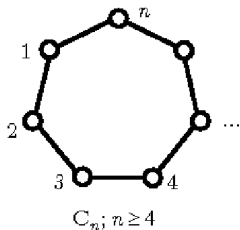

Vzpomeňte si, že s intervalovými grafy jsme se vlastně setkali už v Problému 6.5 řešícím přidělení pracovních úkolů, tj. barvení příslušného intervalového grafu. □

Lema 9.3. Každá kružnice délky větší než tři v intervalovém grafu má *chordu*, tj. indukuje hranu spojující nesousední vrcholy kružnice.

Věta 9.4. Třidu všech intervalových grafů lze charakterizovat pomocí násl. tvrzení. $\square$

- Graf je intervalový právě když neobsahuje žádný z následujících *zakázaných indukovaných podgrafů*:

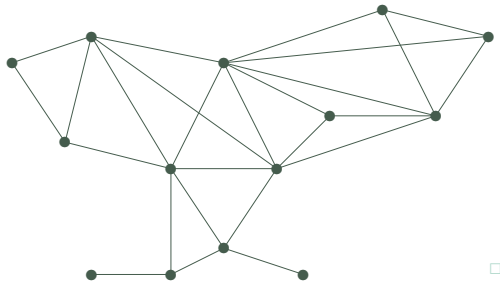

$\square$

- Jednoduchý graf je intervalový, právě když neobsahuje indukovanou kružnici C_4 a jeho doplněk má tranzitivní orientaci.

9.2 Chordální grafy

Definice 9.5. **Chordální graf** (také zván *triangulovaný*) G je takový, který neobsahuje indukovanou kružnici delší než tři jako svůj podgraf.

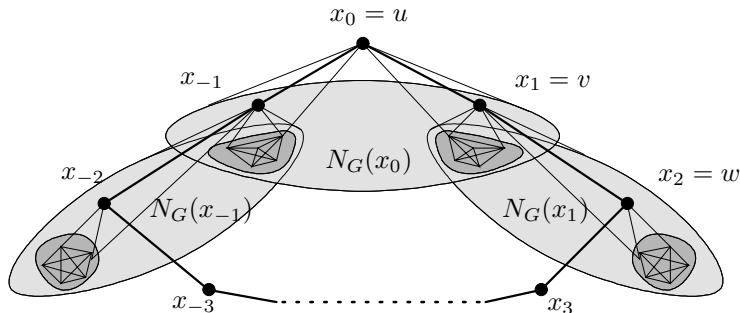

Věta 9.6. Každý chordální graf G obsahuje *simpliciální* vrchol, tj. vrchol s takový, že všichni sousedé s tvoří *kliku* v G . □

Důkaz: Dokazujeme posloupnost tří snadných tvrzení o chordálním grafu G .

Řekneme, že graf H je **bisimpliciální**, pokud H je úplný nebo H obsahuje dva nespojené simpliciální vrcholy.

1. Pro každou kružnici C a hranu e v chordálním grafu G existuje hrana f taková, že $E(C) \setminus \{e\} \cup \{f\}$ obsahuje trojúhelník. $\square$
2. Nechť uv je hranou G a $N_G(v)$, tj. sousedé v , tvoří bisimpliciální podgraf v G . Pokud v je simpliciální mezi sousedy u , ale ne v celém G , pak existuje vrchol w spojený s v a nespojený s u takový, že w je simpliciální mezi sousedy v .
3. Tudíž pokud G není bisimpliciální, ale sousedé každého jeho vrcholu indukují bisimpliciální podgraf, pak G obsahuje kružnici C odporující bodu 1.
4. Tudíž G je bisimpliciální.

$\square$

Simpliciální dekompozice

Přímým důsledkem Věty 9.6 je existence *simpliciální dekompozice* libovolného chordálního grafu:

Důsledek 9.7. *Vrcholy každého chordálního grafu G lze seřadit do posloupnosti $v_1, v_2, \dots, v_n$ tak, že každé v_i , $i = 2, \dots, n$, je simpliciální v podgrafu G indukovaném na $\{v_1, \dots, v_{i-1}\}$. $\square$*

Fakt: Simpliciální dekompozici lze využít k efektivnímu rozpoznávání intervalových i chordálních grafů.

Průniková reprezentace

Věta 9.8. *Graf G je chordální právě když existuje strom T takový, že G je průnikovým grafem vhodné kolekce podstromů v T . $\square$*

Důkaz (náznak): Ve směru doleva pouze stručně konstatujeme, že každý průnikový graf podstromů v nějakém stromě nutně musí být chordální. Naopak provedeme důkaz indukcí podle počtu vrcholů G , přičemž báze pro jeden vrchol je zřejmá.

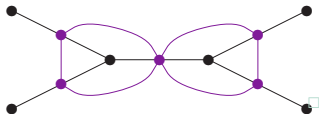
Jinak necht' v je simplicialní vrchol chordálního grafu G . Indukcí sestojíme průnikovou reprezentaci také chordálního grafu $G - v$. Pak sousedé v tvoří kliku, tudíž v průnikové reprezentaci grafu $G - v$ se v některém uzlu stromu všichni překrývají. Na tomto místě přidáme nový list stromu, který bude reprezentovat v a bude překryt reprezentanty sousedů v . $\square$

9.3 Další třídy průnikových grafů

Definice: Zavedeme následující třídy průnikových grafů:

- *Hranový* graf $L(G)$ je průnikovým grafem hran $E(G)$ v běžném grafu G .

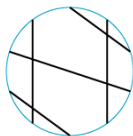
- *Kruhově-intervalové* grafy (CA) jsou průnikovými grafy intervalů na kružnici. □
- *Kružnicové* grafy (CIR) jsou průnikovými grafy tětiv v kružnici.

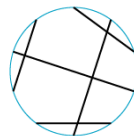
P_4

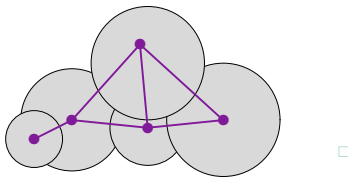
C_5

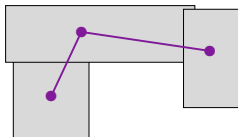
P_4

- *Diskové* grafy (DISC) jsou průnikovými grafy kruhů v rovině. Lze uvažovat také jen jednotkové kruhy (unit-DISC).

- *Kvádrové* grafy (BOX) jsou průnikovými grafy kvádrů ve dvou, třech či více dimenzích, se stěnami rovnoběžnými se souřadnicemi.

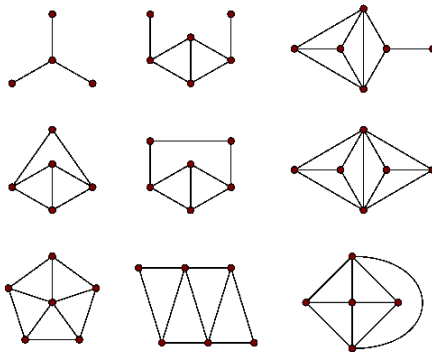

Složitost rozpoznávání

Častou a důležitou otázkou u (jakýchkoliv) typů reprezentací grafů je, které abstraktní grafy mají reprezentaci daného typu a jak lze takovou reprezentaci algoritmicky sestavit. Problému se říká *rozpoznávání daného typu grafů*. □

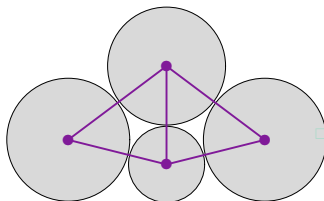
Věta 9.9. Hranové, CA a CIR grafy lze rozpoznávat algoritmy v *polynomiálním čase*. Problém, zda daný abstraktní graf je DISC nebo BOX je *NP-úplný*. □

Věta 9.10. Daný graf je *hranovým grafem* nějakého jednoduchého grafu, právě když neobsahuje žádný z následujících indukovaných podgrafů:

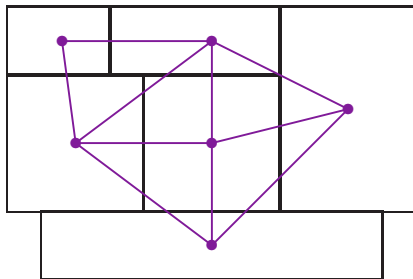
Jiné druhy reprezentace

- *Dotykové* ... grafy jsou variantou průnikových grafů geometrických objektů, ve které se požaduje, aby vnitřky objektů byly po dvou disjunktní.

Věta 9.11. *Graf je rovinný právě když je dotykovým grafem kruhů v rovině.*

- *Obdélníkové „duály“* – to jsou průnikové dotykové reprezentace grafu pomocí nepřekrývajících se obdélníků se stranami rovnoběžnými osám.

- V této reprezentaci není dovoleno setkání čtyř obdélníků v jednom rohu. □
- Ve striktním podání musí obdélníky reprezentace vyplnit plochu „bez děr“. □

Fakt: Pouze rovinné grafy mohou mít obdélníkový duál, avšak ne všechny rovinné grafy je mají. □

Navíc striktní obdélníkové duály vždy reprezentují **kvazitriangulace** (všechny stěny až na vnější jsou trojúhelníky).

9.4 Průnikové grafy křivek a úseček

Definice: *Nitovými grafy* nazveme průnikové grafy (obyčejných) křivek v rovině.

Tvrzení 9.12. *Každý rovinný graf je nitový.* □

Tvrzení 9.13. *Existují grafy, které jsou nitové, ale každá jejich taková reprezentace obsahuje dvojici křivek majících exponenciálně mnoho vzájemných průsečíků.* □

Co se týče algoritmické složitosti, je poznání nitových grafů velmi algoritmicky náročné. Vzhledem k Tvrzení 9.13 je mnohem obtížnější dokázat příslušnost problému do třídy $\mathcal{NP}$, než jeho těžkost, [Kratochvíl / Pelsmajer, Schaeffer, Štefankovič].

Věta 9.14. *Problém rozpoznat, zda daný graf je nitový, je $\mathcal{NP}$ -úplný.* □

Velmi podobně je definována třída *úsečkových grafů*, což jsou průnikové grafy úseček v rovině. Opět je dokázáno, že jejich rozpoznávání je $\mathcal{NP}$ -těžké [Kratochvíl], ale příslušnost problému do třídy $\mathcal{NP}$ zůstává otevřená kvůli následujícímu.

Tvrzení 9.15. *Existují grafy, které jsou úsečkové, ale každá jejich taková reprezentace obsahuje úsečku, k zápisu jejíž souřadnic je třeba exponenciálně mnoho bitů.* □

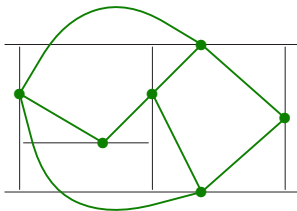
Hypotéza 9.16. Je každý rovinný graf úsečkovým grafem?

„Zápalkové“ grafy

Výše jsem zmínili obecný pojem geometrických dotykových grafů, nyní se z tohoto úhlu pohledu podíváme na *dotykové grafy úseček* v rovině:

Tímto pojmem nazýváme ty průnikové grafy úseček v rovině, u nichž je dodatečnou podmínkou, že žádné dvě úsečky se neprotínají ve svých vnitřních bodech.

(Jakoby „zápalkové“ reprezentace v rovině.)

□

Věta 9.17. *Graf je dotykovým grafem disjunktních horizontálních a disjunktních vertikálních úseček, právě když se jedná o rovinný bipartitní graf.* □

Opět se jedná o výpočetně obtížnou třídu grafů, neboť již:

Věta 9.18. *Problém rozpoznat dotykový graf úseček je $\mathcal{NP}$ -úplný.* □